

เทศน์เช้า วันที่ ๕ เมษายน ๒๕๔๕

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดสันติธรรมาราม ต.คลองตากต อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

อากาศร้อนมากนะ ตอนนี้อากาศร้อน ถ้าอากาศร้อน เห็นไหม คุณสิเราก็ร้อนไปด้วย อากาศข้างนอกร้อน อากาศในหัวใจเย็น ร้อนนอกร้อนในใจ ถ้าร้อนนอก เห็นไหม อากาศร้อน แต่เราไปบังคับมันไม่ได้ มันเป็นฤดูกาล สิ่งที่เป็นฤดูกาลมันเป็นสภาวะภายนอก ถ้าข้างนอกร้อน ขนาดไหน ถ้าหัวใจมันเย็นนะ ถ้าหัวใจเย็นมันรับสภาพมันเข้าใจใจ แต่ถ้าข้างนอกร้อน ข้างในก็ ร้อนด้วยนะ หัวใจมันจะเร้าร้อนมาก แล้วมันจะคิดใจ มันจะขัดแย้งในหัวใจ

ถ้าหัวใจมันมีความร่มเย็น เห็นไหม ร้อนก็ยอมรับว่าร้อน ไม่ใช่หัวใจข้างในร่มเย็นแล้ว ข้างนอกร้อนจะบอกว่าเย็น มันไม่เย็นหรอก มันก็ร้อนอย่างนี้แหละ แต่มันร้อนด้วยความเข้าใจ ใจ เหมือนผู้ใหญ่เข้าใจในเรื่องของโลก จะไม่ตื่นเต้นไปกับกระแสโลก เข้าใจตามความเป็นจริง โลกเป็นแบบนี้ แล้วเราจะจัดการไปอย่างไร? วิกฤติในชีวิตเราจะจัดการไปอย่างไร?

วิกฤติที่มันรุนแรงมา แต่ความสงบสุขในหัวใจมันอย่างหนึ่ง แต่ความเป็นไปอย่างนี้ เพราะอะไร? เพราะว่าขณะจิตใจสุขสงบขนาดไหนก็แล้วแต่ แต่วิกฤติอย่างนี้ ผลของวิกฤติ ผลของวิกฤติคือองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ขึ้นมาแล้ว

เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะปรินิพพาน พระอานนท์เห็นยวร้างไว้มาก เพราะ พระอานนท์เป็นพระโสดาบัน แล้วพระอานนท์บอกเลยว่ายังเป็นผู้ที่ต้องการครูบาอาจารย์เป็นผู้ ชี้นำอยู่ แล้วองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะปรินิพพานไปก่อน พระอานนท์ร้องไห้แล้ว ร้องไห้อีกนะ “อานนท์ เราบอกเธอไว้แล้วไม่ใช่หรือ ว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งทั้งหลายต้องดับไปเป็นธรรมดา แม้แต่ตถาคตก็ต้องตายไปในกีนนี้” แม้แต่ตถาคตจะต้อง ตายไป คือว่าสิ่งสภาวะภายนอกมันต้องเป็นอนิจจัง มันต้องแปรสภาพไปอย่างนี้

ความเร้าร้อน สภาวะข้างนอก แม้แต่พระอรหันต์ก็ต้องรับทราบ รับรู้ใจ รับทราบ รับรู้ แต่ไม่ตื่นเต้นไปกับมัน แต่ถ้าเราเดือดร้อนในหัวใจของเรา เราเดือดร้อนจากภายใน ภายในมัน คิดคิด ภายในมันไม่ต้องการ ภายในมันอยากจะให้คงที่ในความสงบร่มเย็นของมันไปสภาวะ

แบบนั้น เราไม่เข้าใจเรื่องของโลก เรื่องของโลกเป็นแบบนี้ เพราะมันมีบุญมีกรรม ถ้าเรื่องของโลกมันเป็นสิ่งที่คงที่ มันจะแปรสภาพไม่ได้ มันจะทำให้คนเจริญรุ่งเรือง และคนมีกรรมอกุศลให้มันรับกรรมอย่างนั้นไม่ได้ เพราะว่ามันมีสูงมีต่ำอย่างนั้น เราถึงต้องเกิดลุ่มๆ ดอนๆ ไปตามกระแสโลก

เพราะสภาวะแบบนี้ กรรมมันถึงมีกรรมดีกรรมชั่ว เราทำกรรมดี กรรมดีไปกับเรา เราจะมีความสุขร่วมเย็นไปกับเรา มีความสุขร่วมเย็นไป เหมือนกับเขา คุณิวเวลาอากาศเราเราร้อนมาก คนเขาร้อนมาก คนที่เขามีฐานะแล้วเขามีปัญญาของเขา เขาสามารถหาเครื่องทุนแรงของเขาได้ เขาหาห้องแอร์ เขาหาความร่มเย็นมาอยู่ของเขาได้ เพราะอะไร? เพราะเขามีปัญญาของเขา

นี่ก็เหมือนกัน ถ้าเรามีบุญกุศลนะ นี่เราก็มีแหล่งน้ำ เห็นไหม บางที่เขาแห้งแล้ง เขาอัดคัดขัดสน บางชุมชนเขาอุดมสมบูรณ์ของเขาเพราะอะไรล่ะ? นี่บุญพาเกิดเกิดอย่างนั้น เวลาโลกบุญพาเกิด เราไปเกิดในที่ชุมชน เราไปเกิดในสังคมที่มีความร่มเย็นเป็นสุข เห็นไหม นี่บุญพาเกิด แต่ในสังคมที่ร่มเย็นเป็นสุข หรือสังคมที่อัดคัดขาดแคลน มันก็มีคนดีคนเลวในสังคมนั้นอีก นี่มันซ่อนเข้าไปเป็นชั้นๆ เข้าไปนะ เรื่องของกรรมมันมหัศจรรย์ขนาดนี้

ในสังคมที่มันร่มเย็นเป็นสุขมันต้องเป็นสังคมที่ดีทั้งหมดสิ ทำไมมีคนเห็นแก่ตัวเข้ามาอยู่ในสังคมนั้นล่ะ? เพราะอะไร? เพราะการเกิดและการตาย มันเกิดมานี่ลูกเราสิ ลูกเรา ๕ คน ๑๐ คนเกิดมากับเรา นิสัยใจคอจะเป็นเหมือนที่เราต้องการปรารถนาไหมล่ะ? ถ้าลูกคนไหนมันสมความปรารถนาเรา เราก็มีความสุขความร่มเย็น ถ้าลูกคนไหนมันขัดแย้งบ้าง นี่ก็เป็นกรรมของเขา

มันเป็นวิฤติภาวะไง มันเป็นภาวะของจิตที่ว่ามันเกิดขึ้นมาขณะเป็นเด็ก เป็นผู้ใหญ่ แล้วเกิดถ้าเขาออกไปข้างนอก เขาไปเห็นสภาวะแวดล้อมขึ้นมาแล้วเขาคิดถึงพ่อถึงแม่ อันนี้ก็เป็นบุญของเขา เวลาเขาออกไปข้างนอกเขาไปเห็นสภาวะแบบนั้นเขาจะคิดถึงพ่อแม่เขาจะคิดถึงพ่อแม่เรานะ คุณิวสังคมนั้นสภาวะแบบนี้ พ่อแม่เรารู้ว่าเขาอีก พ่อแม่เราดูแลเรามา เขากลับมาเขาจะเปลี่ยนความคิดของเขาได้ ถ้าเขาเปลี่ยนความคิดของเขาได้ เห็นไหม นี่มันเปลี่ยนแปลงอย่างนี้ โลกถึงเป็นแบบนี้ วิฤติถึงเป็นแบบนี้ไง

เรื่องของโลกวิภวภูจะเป็นแบบนี้ เราต้องกลับมารักษาใจของเรา มันมี ๒ มิติ มิติหนึ่งคือความเป็นจริงของสมมุติ โลกนี้เป็นสมมุติ เราเกิดมาเป็นสมมุติ สมมุติเป็นอย่างไรเราก็อยู่กับเขา อีกมิติหนึ่งคือเรื่องของธรรม เรื่องของธรรมคือเรื่องหัวใจ นี่ความเป็นไปของโลกเป็นสภาวะแบบนั้น แต่หัวใจมันรู้สภาวะของมัน

นี่เวลาเรากินอาหาร เราหิวข้าวมาก ถ้าเราไม่กินอาหารเข้าไปเลยเราจะอึดหน้าสำราญได้อย่างไร? เวลาเราหิวอาหาร เราต้องกินอาหารเข้าไปใช่ไหม? กระทบะเราก็อึดหน้าสำราญขึ้นมาใช่ไหม? แต่เวลามันทุกข์ใจขึ้นมา เราจะเอาอะไรให้มันล่ะ? นี่ถ้ามันทุกข์ใจขึ้นมา เรากินอึดหน้าสำราญ เราอยู่ในที่ร่มเย็นเป็นสุขขนาดไหนใจมันก็ทุกข์

แต่ถ้าเรามีธรรมที่เราฝึกฝนของเราขึ้นมา เราใช้ปัญญาของเราขึ้นมา ปัญญามันจะไปแยกแยะความคิดเห็นของเรา ทำไมเราคิดผิดอย่างนี้ ความเห็นของเราเป็นความผิด ถ้าความเห็นของเราถูกขึ้นมามันก็จะปล่อยวางความยึดมั่นถือมั่นอันนั้น เห็นไหม พอปล่อยความยึดมั่นถือมั่นขึ้นมา ความที่ว่าเป็นทุกข์ในหัวใจมันก็หายไป

ความเป็นทุกข์ในหัวใจเพราะอะไร? ความทุกข์เพราะเรายึดมั่นถือมั่นหนึ่ง ความเห็นผิดของใจอันหนึ่ง เพราะยึดมั่นถือมั่นด้วย เพราะมันเห็นผิดแล้วมันก็ยึดมั่นถือมั่น ถ้ามันเห็นถูกต้อง? ถ้าเห็นถูกต้องก็ปล่อยไว้ตามความเป็นจริง เห็นไหม รู้แล้วไม่แบกรับภาระไว้ รู้แล้วแบกหามด้วย รู้แล้วยึดมั่นถือมั่น รู้ว่าเราไม่พอใจสิ่งนี้ เราต้องการอีกสภาวะหนึ่ง เราก็ดิ้นรน เราก็เดือดร้อน แต่ถ้าเรารู้ตามความเป็นจริง เห็นไหม รู้ตามความเป็นจริงด้วย แล้วเราไม่เดือดร้อนด้วยเพราะเราไม่ยึดมั่น ไม่ยึดมั่นเพราะอะไร? เพราะโลกมันเป็นแบบนี้

หัวใจถ้ามันปล่อยวางมันปล่อยวางแบบนี้ เวลาร่างกายมันต้องกินอาหารอย่างนั้น อาหารมันเป็นธาตุนะ ธาตุมันย่อยสลายไป มันก็หมดไป แต่ปัญญาอย่างนี้มันจะซบลงที่ใจ พอใจมีปัญญาอย่างนี้เข้ามามันจะเข้าใจสภาวะแบบนี้ แล้วถ้าเกิดกิเลสมันก็จะละเอียดเข้าไปอีก มันก็หลอกมาอีกละเอียดกว่านี้ ถ้าปัญญามันไล่ต้อนทันเข้าไป มันก็จะปล่อยวางเข้ามาเรื่อยๆ ถ้าปัญญามันต้อนไม่ทัน มันก็ไม่มี ความขัดแย้ง

ความขัดแย้งอย่างนี้ กิเลสอย่างละเอียดมันก็จะเกิดไปเรื่อยๆ เราก็ไล่ต้อนเข้าไปเรื่อยๆ จนกว่าถึงที่สุด ถึงที่สุดจนใจนี้มันหมดจากเชื้อ หมดจากเชื้อ ถ้าไม่มีเชื้อมันจะเอาอะไรมาคิด มันจะเอาอะไรมาเป็นต้นเหตุล่ะ? แต่ถ้ามันยังมีเชื้อมีใจอยู่ มันก็มีต้นเหตุ มันก็จะละเอียดเข้าไปเป็นชั้น

เป็นตอนเข้าไป สิ่งที่เป็นชั้นเป็นตอนเข้าไปก็ไล่ตอนเข้าไป นี่คือธรรมะไง ใจต้องกินธรรม แล้วธรรมมาจากไหน? ธรรมมาจากไหน? ธรรมเราฟังจากครูบาอาจารย์ก็เป็นธรรมของครูบาอาจารย์นะ เป็นการแสดง

คุณค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเทศนาว่า การตี พระ เทวดา อินทร์ พรหม สำเร็จเป็นหมื่นเป็นแสนขึ้นมาเพราะอะไร? เพราะใจเขาพร้อม ใจเขาพร้อมนะ สิ่งนั้นมันก็เข้าถึงใจ แล้วนี่เราฟังเทศน์ฟังธรรมอยู่ใจเราพร้อมไหม? ใจเราพร้อม เห็นไหม ฟังเทศน์ฟังธรรมอยู่แต่ใจมันคิดไปอีกเรื่องหนึ่ง ใจคิดไปอีกแขนงหนึ่ง มันจะเข้ากันได้ยังไง? คุณติคุณอย่างไฟฟ้า เขาต้องมีขั้วบวกขั้วลบขึ้นมา มันถึงเป็นพลังงานไฟฟ้าขึ้นมาใช่ไหม? แล้วนี่มันเป็นขั้วอะไรล่ะ? มันเข้ากับธรรมได้ไหมล่ะ? มันเข้ากันไม่ได้ เราถึงต้องปรับสภาพธรรมของเราขึ้นมา เราถึงต้องมีศรัทธาความเชื่อใจ เราถึงมาทำบุญกุศลนี้ไง

เหมือนกับเขาต้องการปั้นหม้อปั้นไห เห็นไหม ปั้นหม้อปั้นไห เป็นช่างที่ฉลาดเขาไม่ทำเหมือนเราหรอก เราเป็นคนที่ไม่มีความประสพการณ์ เราได้ขียนมาเราก็อยากจะปั้นหม้อปั้นไหขึ้นมาปั้นขึ้นมาทำไม่ได้หรอก แต่ช่างที่มีความประสพการณ์มาเขาจะเอาน้ำแช่ไว้ก่อน เขาไม่สนใจหรอก เขาไม่มาวิตกวิจารณ์ไปกับมัน แต่เรานี่เราเป็นคนที่ไม่เคยเป็น เราทำของเราไม่เป็น เราก็วิตกวิจารณ์ไปกับมัน เราอยากจะเป็นเราวิตกวิจารณ์ เราจะไปนั่งเฝ้าสภาวะแบบนั้น แล้วทำขึ้นมาทำไม่ได้อย่างที่ช่างเขาทำ

นี่ก็เหมือนกัน อยู่ที่การฝึกฝนใจ ใจเราถ้าเราไม่ศึกษา ไม่มีศรัทธาความเชื่อ แล้วเราไม่ฟังธรรมขึ้นมา มันก็เหมือนดินที่ว่ายไม่ได้แช่น้ำไว้ ยังไม่ได้นวดดินให้ดินมันเข้ากันด้วยดี แล้วเราจะปั้นขึ้นมาได้อย่างไร? นี่เวลาฟังเทศน์ครูบาอาจารย์มันเป็นแบบนี้ไง มันถึงว่าอุคคิภาวะ สิ่งทีฟังธรรม ฟังธรรมนี่สิ่งที่ไม่เคยได้ยินได้ฟัง เคยได้ยินได้ฟังแล้วตอกย้าขึ้นมาให้มันมันคงขึ้นมา แล้วถ้ามีความเข้าใจขึ้นมา นี่ความสว่างกระจ่างแจ้งของใจคือความรู้แจ้ง ไม่ใช่สว่างแบบแสงไฟฟ้าหรอก แสงไฟฟ้านี้มันสว่างขนาดไหนมันก็เป็นความสว่างอันนั้น แต่ความเข้าใจ ความรู้แจ้ง ความสว่างอย่างนี้ มันเป็นความสว่างของปัญญา

แสงของโลกนี้ไม่มีอะไรสว่างเท่ากับแสงของปัญญา เพราะปัญญาสามารถเข้าไปชำระแก้กิเลสได้นะ แสงต่างๆ เข้ามา ถ้ามีเหล็กอบมีมูมมันจะเข้าไปในนั้นไม่ได้ คุณอย่างแสงพระอาทิตย์สิ นี่มีต้นไม้บัง มันก็มีเงา เห็นไหม แต่ปัญญามันทะลุได้หมดเลย ทะลุเข้าไปในหัวใจของ

เรา ทะลุเข้าไปที่ต่างๆ ในหัวใจของเรา เข้าไปชำระสิ่งที่ เป็นเชื้อเป็นไขที่ทำให้เราคิด เราวิตก วิจารณ์กับสิ่งต่างๆ ในหัวใจของเราขึ้นมา นี่ความร้อนภายในเกิดจากตรงนี้นะ ถ้าความร้อนภายใน เกิดจากตรงนี้เราจะทำอย่างไรล่ะ? เราจะทำอย่างไร

เราถึงต้องพยายามมีศรัทธา มีความเชื่อ แล้วมีสติสัมปชัญญะ แล้วพยายามฝึกฝนตัวเราเอง สิ่งอย่างนี้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเทศนาว่าการขนาดไหน มันก็จากใจดวงหนึ่งยื่นให้ใจดวงหนึ่ง ถ้าใจดวงนั้นรับไม่ได้ ใจดวงนั้นไม่มีอำนาจวาสนา ฟังนะ มีความมุ่งหมายของครูบาอาจารย์ท่านมุ่งหมายที่ทวนกระแสเข้ามาในหัวใจ เราก็ส่งออกนะ อ้อ แสงสว่างก็เหมือนแสงไฟเนาะ แสงสว่างก็เหมือนกับแสงที่เราต้องการพลังงานเข้ามาเนาะ มันวิ่งออกไปข้างนอกนะ มันจะไปอาศัยเอาสิ่งข้างนอก

นี่โลกคิดกันอย่างนั้น นี่ทวนกระแสไปตามกระแสโลกไปอีกเรื่องหนึ่ง แล้วปัญญาของใครมันจะละเอียดทวนกระแสเข้ามา เหมือนเป็นความมหัศจรรย์นะ น้ำไหลทวนกระแสเข้าไปในที่สูง มันเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้เลย แต่ปัญญาของมนุษย์นี้ทำได้ ปัญญาของผู้ที่ประพฤติปฏิบัติทำได้ มันทวนกระแสเข้าไปในหัวใจ ถ้ามันทวนกระแสเข้ามา มันจะเข้าไปทำความเร่าร้อนในหัวใจ โลกจะร้อนขนาดไหนก็ร้อนไปเกิด หัวใจเราเข้าใจตามความเป็นจริง

โลกเราเป็นอย่างนี้ เราเกิดมาสถานะแบบนี้ ถ้าเกิดมาในโลกที่ว่ามีความอุดมสมบูรณ์ ขึ้นมามันก็มีความสุขร่มเย็นของเขาไปเหมือนกัน แล้วถ้ามันเป็นทุกข์จนเจ็บใจอย่างนี้มันจะเป็นอย่างนี้ตลอดไปไหม? ไม่เป็นไปหรอก มันต้องปรับสภาพของมันไปตามธรรมชาติของมัน เห็นไหม เพราะอะไร?

เพราะโลกต้องเป็นอย่างนี้ มันเป็นอินทรีย์มาอย่างนี้ แล้วมันจะอุดมสมบูรณ์อย่างนี้ มันต้องมีเหตุการณ์ของมันปรับสภาพของมันไปโดยธรรมชาติของมัน แต่เรื่องของเราของทางวิชาการ เขาก็พยายามจะรักษาไว้จะถนอมไว้เพื่อให้ลูกให้หลาน ส่งโลกนี้ให้ลูกให้หลานอยู่ด้วยความร่มเย็นเป็นสุข นี่ก็เป็นความดีที่ดี แต่มันเป็นไปไม่ได้ไหม?

คู่อื่นๆ ต่างๆ เมื่อก่อน เห็นไหม สิ่งของเสียเมื่อก่อนว่าเกิดจากอุตสาหกรรม แต่ต่อไปจะเกิดจากมนุษย์นี้แหละ เพราะอะไร? เพราะมนุษย์ขบถร้ายของเสียมาวันละเท่าไร? แล้วมนุษย์มันเพิ่มมาทุกวัน ไร แล้วจะไปกำจัดกันได้อย่างไร? ในเมื่อมนุษย์มันต้องดำรงชีวิต มนุษย์มันต้องกิน

อาหาร มนุษย์มันต้องขับถ่ายขึ้นมา โรงงานขึ้นมาเขายังปรับสภาพขึ้นไปเป็นสภาวะแบบนั้น แต่มนุษย์เป็นตัวมีปัญหาโลกจะต้องเป็นไป

นี่เราพูดถึงเรื่องกรรม อย่าไปตกใจนะ สิ่งที่มีมันขึ้นไปอยู่ที่สภาวะกรรมของคน กรรมเกิดขึ้นมาดี สิ่งที่เราทำคุณงามความดีมา สังคมจะเจริญงอกงามมาก แล้วเราจะเกิดขึ้นมาในสังคมสภาวะแบบนั้น เหมือนกับพืชพรรณธัญญาหารมันเกิดในแหล่งน้ำที่ดี แหล่งดินที่ดี มันเกิดขึ้นมา มันเจริญงอกงามขึ้นมา ไปเกิดในที่อึดคัดขาดแคลน มันก็ต้องกระด้างกระเดื่องธรรมชาติของมัน

จิตก็เหมือนกัน การทำคุณงามความดีมา เราถึงพยายามทำคุณงามความดีกันอยู่นี่ไง มันจะฝืน ฝืนกิเลสนะ ทำคุณงามความดีนี้แสนยาก ทำไมเราต้องไป? ทำไมเราต้องทำ? ถ้าไม่ทำแล้วนี่เหมือนกับทางธุรกิจเขา ถ้าเราไม่มีการพัฒนาเราอยู่กับที่ หรือเราแพ้แล้ว คือว่ามันไม่พัฒนา

นี่ก็เหมือนกัน ถ้าเราอยู่กับที่ เราไม่พัฒนาของเราเลย กิเลสมันครอบหัวอยู่แน่นอน แต่ถ้าเราฝืนมัน เราพยายามทำกับมัน แต่เขาว่าทำไมคนนี่ทำได้ มันอยู่ที่วุฒิภาวะของใจ ถ้าใจมันมีหลักมีเกณฑ์ของมัน มันทำได้นะ มันทำได้ มันพัฒนาของมัน ยิ่งพัฒนาของมันขึ้นมา มันยิ่งเจริญขึ้นมา แล้วเจริญขึ้นมาเป็นอะไร? เจริญขึ้นสูงสุดสู่สามัญไง มันเจริญขึ้นมาเป็นธรรมดาธรรมชาติไป

ถ้ามันเป็นธรรมดาของมัน ทำโดยธรรมดา ทำโดยไม่มีการตื่นตื่น ทำโดยไม่เป็นการคาดหมาย ทำแล้วไม่ต้องการหวังผลสิ่งใดๆ ถ้าทำหวังผลสิ่งใดๆ คือบุญกุศลมันก็ขับเคลื่อนไปในวัฏฏะ พลังงานที่ละเอียดพลังงานที่หยาบมันจะให้ผลที่ชัดเจน เห็นไหม พลังงานที่ละเอียดสิ่งที่พลังงานที่ละเอียด มันจะให้ความนุ่มนวลมหาศาล

ปัญญาก็เหมือนกัน ปัญญาอย่างกลาง ปัญญาอย่างละเอียด ปัญญาอย่างละเอียดสุด มันซึมซับเข้าไปในหัวใจ นี่สูงสุดสู่สามัญ ขณะปัญญาละเอียดเข้าไป มันจะไปชำระกิเลสในหัวใจของมัน นี่โลกที่เจริญงอกงาม โลกมีความสุข สุขตรงไหน? สุขที่สังคมเขามีศีลธรรมจริยธรรม เขาร่วมเย็นของเขา แต่โลกเวลามีการก่อสร้างล่ะ? กำลังฟื้นฟูขึ้นมา เห็นไหม มีการก่อสร้าง อย่างนั้นเจริญรุ่งเรืองหรือ? เจริญรุ่งเรืองทำไมมันวุ่นวายขนาดนั้น แต่ถ้าการก่อสร้างนั้นสำเร็จลุล่วงแล้วเขาอยู่ด้วยความสงบสุขของเขา

นี่ก็เหมือนกัน ใจของเรา การพัฒนามันจะเป็นสภาวะแบบนั้น ทำขนาดไหน ทำจนมีความเคยชิน ทำจนไม่เคยหวังผลสิ่งใดๆ เลย สิ่งนั้นละเอียดอ่อนขึ้นมาในหัวใจ นี่มันจะเย็นอย่างนี้ คุณที่นิ่งสิ เขามองสังคมเขาไม่ตื่นไปกับสังคมเลย เรายังเป็นคนที่มีปัญญาไม่มี มองในสังคมเราตื่นตื่นไปกับเขา นี่เลือดคิดไปรุนแรงมากเลย ตื่นตื่น ไปวิตกกังวลกับสังคม อยากจะให้สังคมเป็นคนดี แต่ผู้ที่เขาผ่านประสบการณ์มากนะ เขามองแล้วเป็นเรื่องปกติของเขา แล้วเขาคิดด้วยปัญญาของเขา เขาจะบริหารได้ของเขา

เขาบริหารของเขาเป็นสภาวะแบบนั้น แต่ของเราล่ะ? ของเราเพราะอะไร? เพราะเราไม่ได้ศึกษา ฐิติภาวะของใจมันต้องทำสภาวะแบบนี้ให้มันเจริญเรื่อยๆ ขึ้นมา เราถึงเป็นมนุษย์ขึ้นมา เป็นธรรมใจ เป็นธรรมแต่อย่างหยาบ อย่างกลาง อย่างละเอียด ธรรมอย่างหยาบๆ เราก็เริ่มตั้งแต่วัตถุสิ่งของเป็นปัจจัยเครื่องอาศัย ธรรมอย่างละเอียดจิตใจตั้งมั่น เพราะเป็นสมาธิขึ้นมาเป็นอย่างกลาง มันมีหลักมีเกณฑ์ขึ้นมา เพราะมันตั้งมั่นของมันขึ้นมา ใจนี้เป็นเอกัคคตา ธรรมจิตตั้งมั่น ไม่ตื่นไปกับกระแส เพราะอะไร? เพราะมันมีจุดยืนของมัน แต่ธรรมอย่างละเอียดสุดมันมีปัญหาของมัน มันแก้ไขของมัน แล้วฐิติภาวะของมันมี มันจะเข้าใจตามสังคม

โลกเป็นสภาวะแบบนี้ จิตก็เป็นสภาวะแบบนี้ คนเกิดมาต้องตายหมด แม้แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกพระอานนท์ไว้ เห็นไหม “อานนท์ เราบอกเธอแล้วไม่ใช่หรือ? สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งทั้งหลายต้องดับเป็นธรรมดา แม้แต่ตถาคตก็ต้องตายในคืนนี้” ตายเฉพาะสรีระนี้เท่านั้นนะ ตายเฉพาะสถานะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ร่างกายของมนุษย์นะ ที่ว่ากายธรรมๆ ที่ว่าเป็นธรรมนั้นแหละ แต่ใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่เคยตายเลย

แม้แต่หลวงปู่มั่นในปัจจุบันนี้ หลวงปู่มั่นเวลาท่านภาวนาขึ้นมา เห็นไหม สงสัยสิ่งใดกำหนดจิตขึ้นมา นี่ถามองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีพระอรหันต์ในสมัยพุทธกาลมาสั่งสอนหลวงปู่มั่นขึ้นมา นี่มันสูญไปไหน? มันไม่มีที่ไหน? พระอรหันต์ไม่มีที่ไหน? จิตไม่มีที่ไหน? จิตไม่เคยตายแล้วมีอยู่

แม้แต่จิตครูบาอาจารย์ที่สงบเพราะอะไร? นี่สื่อสัมพันธ์อย่างนี้ได้ มีการศึกษา มีการค้นคว้า มีการแนะนำสิ่งต่างๆ เพื่อให้ใจเราพ้นจากทุกข์ ใจเราพ้นจากความร่ำร้อน ร่ำร้อนในหัวใจ โลกจะร้อนให้มันร้อนไป สิ่งนี้เป็นธรรมชาติของมัน สิ่งที่เกิดขึ้นมาเพราะมนุษย์ทำของ

มันขึ้นมาเอง สิ่งที่ตั้งคมสภาวะแบบนี้ แต่ใจเราจะไม่ร้อนไปกับเขา เพราะเรามีธรรม เพราะเรา
เป็นชาวพุทธ เพราะเราพบพุทธศาสนา เพราะเราได้ทำบุญกุศล เราได้ทำทานของเรา เราได้
สะสมขึ้นมา เพราะเราถือศีลของเราขึ้นมา เพราะเราประพฤติปฏิบัติของเรา เราถึงเกิดปัญญา
ขึ้นมา ใจเราถึงไม่ร้อนไปกับเขา ใจถึงร่มเย็นไปกับเขา เพราะเราเป็นชาวพุทธ เอวัง